

The logo consists of the letters 'K', 'L', 'C', and 'A' in a white, sans-serif font. The 'L' is positioned at the top right of the 'K', the 'C' is to the right of the 'K', and the 'A' is below the 'K'.

K^L
C
A

A photograph of a classroom scene. In the foreground, a woman with a pink headband is kneeling and talking to a young girl with long blonde hair who is also kneeling. They appear to be working on a craft project together. In the background, other children are seated at desks, some working on projects. A boy in the middle ground is wearing a white t-shirt that says 'TOTALLY AWESOME'. The room has large windows and is decorated with a string of colorful beads and blue paper flags.

CULTUUREDFICATIE OP DE BASISCHOOL

**‘In je fantasie kan alles...
In werkelijkheid kan er
meer dan je denkt!’**

Iets maken is mooi

Schoolreisje naar Rembrandt
Ik druk mijn neus tegen het glas
De chauffeur toetert
Voorin zit Molly, wegens wagenziekte met plastic zak op schoot
Achterin doen de jongens wie bij het remmen het verst naar voren vliegen kan
Petra zit naast Evelien
Kasper zit naast Cato
Ik zit naast mijn tas
Vandaag is mijn favoriete dag

We kijken hoog over de fietsers
Ik maak van Amsterdam een woordpakket
Grachtenpand, rijtjeshuis, stadspaleis, torenflat

In mijn fantasie mag ik alles
Met mijn ogen dicht kan ik ontdekken
Ik laat het waaien in mijn hoofd
Zo bouw ik mijn eigen koninkrijk
Een kleur, bijvoorbeeld, die niet bestaat
'Karpiet' of 'Finkel' of 'Vuurpastel'
Ik zoek
Vind
Kijk
Maak
Zie
En verander

Schoolreisje naar Rembrandt
Mijn handen jeuken
Youssef vliegt wel een meter door de lucht
We zingen dat we er bijna zijn, maar nog niet helemaal
Vandaag wil ik de Nachtwacht
Op z'n kop bekijken

Schrijfster Jet Landsaat las alle interviews en schreef deze ode aan de kinderlijkefantasie, en hoe belangrijk het is om die op school aan te wakkeren.

CULTUUREDUCATIE OP DE BASISCHOOL

'In je fantasie kan alles... In werkelijkheid kan er meer dan je denkt!'

LESSEN VAN VIJF KOPLOPERS

Op deze vijf basisscholen vroegen wij de schoolleiders en cultuurcoördinatoren hoe zij goede cultuureducatie realiseren:

- De Kring - Maastricht
- De Zevensprong - Amsterdam
- Dr. A. Kuyperschool - Hengelo
- De Regenboog - Amerongen
- Prinses Ireneschool - Krimpen aan de Lek

Elk van deze scholen heeft cultuureducatie anders ingevuld, passend bij de pedagogische visie, de samenstelling van het team en de culturele omgeving. Wat deze vijf scholen delen is een heldere visie op cultuureducatie; kunst en cultuur hebben een prominente plek in hun onderwijs. Bekende obstakels zoals gebrek aan tijd, ruimte, materiaal, personeel, deskundigheid en geld hebben zij overwonnen. Ze nemen bovendien alle vijf deel aan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) in hun stad of provincie. Dit houdt in dat ze deskundige hulp en begeleiding krijgen bij het werken aan kwaliteitsverbetering. Op welke manier en hoe intensief varieert, net zoals de CmK-aanpak overal in het land anders is.*

Op elke school hielden wij een duo-interview met de schoolleider en de cultuurcoördinator. We analyseerden deze gesprekken en de resultaten daarvan vind je in deze brochure. De geïnterviewde schoolleiders en cultuurcoördinatoren vertelden ons wat er allemaal wél kan als je kunst en cultuur belangrijk vindt voor je leerlingen. Ook bij hen komt cultuureducatie bovenop het toch al uitgebreide takenpakket van leraren en ook zij ervaren een gebrek aan middelen. Maar toch weten ze cultuureducatie uitvoerbaar én duurzaam te maken. Door cultuureducatie expliciet te verbinden met de pedagogische visie van hun school. Door kunst en cultuur te verbinden aan andere vakken en (kern)doelen. En door de verantwoordelijkheid voor cultuureducatie te delen met het hele team.

We hopen je op ideeën te brengen om met je team aan de slag te gaan en kunst en cultuur een vanzelfsprekende, vaste plek te geven op je school. Want 'iets maken is mooi!' en 'in je fantasie alles mogen', dat gun je ieder kind!

Ronald Kox, Vera Meewis, Arno Neele, Anneloes Vermeulen, Melissa de Vreede en Eeke Wervers.

* Doe mee! Lees meer over Cultuureducatie met Kwaliteit op www.cultuureducatietmetkwaliteit.nl

GOED VOORBEELD DOET GOED VOLGEN!

Dat je ondanks een gebrek aan tijd en geld veel kunt bereiken, dat bewijzen de landelijke koplopers op het gebied van cultuureducatie. Laat je, in acht samenhangende richtlijnen, inspireren door hun lessen.

1

Maak school en culturele organisaties samen verantwoordelijk voor cultuureducatie

Maak niet alleen de leraren verantwoordelijk voor cultuureducatie, en ook niet alleen je culturele partners. Een leraar heeft niet altijd voldoende kennis, vaardigheden en durf in huis om cultuurlessen te ontwerpen en te geven. De inzet van culturele aanbieders is vaak te afhankelijk van subsidies, met het risico dat aanbod wegvalt als subsidies stoppen.

Hebben leraren wel culturele expertise en is er cultureel aanbod in de omgeving? Maak daar dan optimaal gebruik van! Als school kun je veel meer doen en bereiken wanneer je de krachten verenigt met je culturele omgeving. Expertise die binnen je team ontbreekt kun je aanvullen door slim gebruik te maken van vakdocenten, culturele aanbieders of kunstzinnige ouders. Dat verhoogt de kwaliteit en verlaagt de druk op je team.

Vakdocenten en culturele instellingen verrijken het onderwijs van OBS De Kring. De school heeft een vakleerkracht voor muzikale en dansante vorming en hun cultuurcoördinator is naast groepsleraar ook beeldend kunstenaar. De inzet van vakleerkrachten brengt specifieke kennis de school in en dat verrijkt de lessen. Leraren krijgen ruimte om te observeren in hun eigen klas en leren via co-teaching. De leerlingen bezoeken alle culturele instellingen in de regio. Zeker voor de kinderen die dit van huis uit niet snel doen is dit een verrijking.

2

Organiseer schoolbrede en groepsdoorbrekende activiteiten

Door samen te werken met het hele team bespaar je tijd en kun je gebruikmaken van elkaars deskundigheid. Organiseer samen schoolbrede en groepsdoorbrekende activiteiten. Reserveer hier vaste tijdstippen voor, bijvoorbeeld elke twee weken of tijdens projectweken. Werk met kleine groepen kinderen, bijvoorbeeld in workshops of ateliers. Verdeel de taken, zowel qua voorbereiding als uitvoering, zodat iedere leraar iets doet wat past bij zijn/haar kennis en vaardigheden. Sommige leraren zijn handelingsverlegen, anderen hebben grote kunstzinnige en creatieve talenten. Houd hier rekening mee. Door aan te sluiten bij de motivatie en talenten van leraren krijg je iedereen aan boord.

Op De Kuyperschool is iedere vrijdagmiddag Creamiddag. De groepen 4 tot en met 8 krijgen dan cultuureducatie rond een gekozen thema. Omdat de onderbouw vrij is kunnen alle leraren meedoen. Voordat een nieuw thema start overleggen zij intensief over de doelen en mogelijkheden voor integratie. Elke leraar verzint lessen op een gebied waarin hij of zij zich competent acht. De een maakt een koppeling met techniek, de ander voelt zich sterk op taalgebied en weer een ander heeft affiniteit met de beeldende vakken. Bij alle lessen staat creativiteit hoog in het vaandel. Voordeel van deze werkwijze is niet alleen dat de sterke punten van iedere leraar worden gebruikt, ook hoeft iedereen maar één les of subthema uit te werken. De leerlingen rouleren, dus iedere leraar geeft vier keer dezelfde les(sen).

3

Bied scholing voor leraren die hun talenten verder willen ontwikkelen

Zorg voor scholingsbeleid waardoor leraren die dat willen zich kunnen ontwikkelen op het gebied van kunst en cultuur. Zo verhoog je, via de deskundigheid van individuele teamleden, gestaag de kwaliteit van je culturele onderwijsaanbod.

De stichting waar de Prinses Ireneschool onder valt, heeft vier vakdocenten ter beschikking. Elke school mag er een kiezen om mee aan de slag te gaan. De Prinses Ireneschool koos voor een toneel docent in de groepen zes. Maar een vakdocent kan ook worden ingezet voor de scholing van het team.

Voortdurende scholing van teamleden is nodig. Zo organiseert de school elk jaar een studiedag voor de leraren om hun onderwijsconcept weer onder de aandacht te brengen. Het gaat dan bijvoorbeeld over het geven van feedback aan kinderen.

4

Maak verbinding met andere vakken

Door verbinding te maken met andere vakken krijgt cultuureducatie een sterkere positie. Cultuureducatie draagt dan namelijk bij aan meerdere kerndoelen én aan brede onderwijsdoelen, zoals creatief denken en communiceren. Hierdoor zien team, leerlingen en ouders de meerwaarde beter en ontstaat er een breder draagvlak voor kunst en cultuur op school.

De Zevensprong heeft cultuureducatie gekoppeld aan het voor Jenaplanonderwijs belangrijke wereldoriëntatie. Elk schooljaar heeft de school drie grote projecten. Alles wat zij aan kunst en cultuur aanbiedt past hierbinnen. Dit is een bewuste keuze. Er is anders te weinig tijd om alles aan te bieden.

'Amsterdam' staat bijvoorbeeld centraal in een schoolbreed project van vier weken. Tijdens het project komen zoveel mogelijk disciplines geïntegreerd aan bod: kinderen schrijven en drukken teksten op het taaleiland, en alle kinderen maken uitstapjes, zoals een stadswandeling, museumbezoek of een rondvaart door de grachten.

5

Zorg dat alle kunstdisciplines en erfgoed aan bod komen

Door alle kunstdisciplines en cultureel erfgoed aan bod te laten komen kun je meerdere talenten uit het team inzetten. Ook kun je dan makkelijker verbindingen leggen met andere vakken en (kern)doelen. Kunst en cultuur kunnen in thematische projecten het cement zijn tussen verschillende vakgebieden. Kinderen in aanraking brengen met de kunstdisciplines en erfgoed is ook belangrijk omdat niet ieder kind dit van huis uit meekrijgt.

Onderwijs dat breder is dan alleen taal en rekenen stond vanaf het begin centraal in de visie van OBS De Kring. De school streeft naar een geïntegreerde aanpak van het onderwijs met ruime aandacht voor afzonderlijke vaardigheden en vakgebieden. Het Maastrichtse CmK-programma Toon je Talent biedt leerlijnen voor de kunstvakken voor groep 1 tot en met 8. Hierdoor maken kinderen kennis met de disciplines en zijn de kerndoelen Kunstzinnige Oriëntatie geborgd. De school volgt dit programma in grote lijnen en voegt er zelf extra activiteiten aan toe. De leraren zorgen ervoor dat de verschillende onderdelen geïntegreerd worden.

6

Betrek de kinderen bij het vormgeven van cultuureducatie

Betrek niet alleen de leraren bij cultuurlessen en projecten, maar ook de kinderen. Geef hen inbreng bij het ontwerpen of uitvoeren van lessen, en biedt keuze uit meerdere activiteiten. Zo sluit je optimaal aan bij hun authentieke, intrinsieke motivatie. Zij zullen de activiteiten dan meer waarderen en zodoende ook meer leren.

De Regenboog stimuleert leerlingen om zelf te denken en te ontdekken. Leraren geven niet zonder meer antwoord op vragen van kinderen, maar stimuleren hen met een wedervraag om zelf het antwoord te vinden.

De school heeft per jaar vier thema's waaraan zij allerlei activiteiten koppelt. Het thema ambachten bleek bijvoorbeeld geschikt om kinderen zelf op zoek te laten gaan. Ze kwamen met allerlei beroepen aanzetten. Een kind nam opa mee die klokkenmaker was. Een kunstschilder bezocht groep 5 en de bovenbouw ging naar het atelier van een sieradenmaker in Driebergen. Kinderen hebben van alles zelf gemaakt en verzameld en dat gepresenteerd in een tentoonstelling.

7

Zet in op het plezier van de kinderen

Verwonder je leerlingen met kunst en cultuur en stimuleer hun nieuwsgierigheid. Dit levert veel enthousiasme en plezier op. Kinderen komen tot bloei. Je hoeft niet per se te streven naar hoge artistieke prestaties en ambachtelijke vaardigheden. Het doel van wekelijkse lessen in een kunstdiscipline is niet om de kinderen aan het einde van hun schoolloopbaan met een bepaald niveau af te leveren. Als school kun je overigens wel bewust een verbinding maken met kunstlessen buiten school waar kinderen - die dat willen - zich verder kunnen specialiseren.*

In het cultuureducatiebeleidsplan van Jenaplanschool De Zevensprong staat: 'Met cultuur-educatie verrijken we de leeromgeving van onze kinderen en van onszelf. De vensters worden opengegooid, de wereld wordt binnengehaald. Daarmee nodigen we onze kinderen uit zich te verwonderen en een onderzoekende en lerende houding te ontwikkelen waarmee ze de wereld verkennen'. Volgens de school daagt cultuur kinderen uit tot verschillende vormen van leren die uitgaan van plezier, creativiteit, verbeeldingskracht, ontdekken en ervaren.

* Lees meer:

<https://www.lkca.nl/over-het-lkca/publicaties-lkca/cultuureducatie-binnenstebuiten>

8

Begin, maar begin klein

Cultuureducatie verbeteren lukt het beste stapje voor stapje. Zorg voor een olievlekwerking, probeer niet in een keer het hele team mee te krijgen. Als ze zien hoeveel plezier kinderen hebben bij de activiteiten, dan raken zelfs de meest gereserveerde en sceptische teamleden op den duur enthousiast.

De Prinses Ireneschool gaat van alle vijf de scholen het verst bij het verankeren van kunst en cultuur in het curriculum: authentieke kunsteducatie is een van de drie pedagogische pijlers van de school. Dit is niet van de ene op de andere dag gegaan. En dat hoeft ook niet. Onderwijs is voortdurend in ontwikkeling; je evalueert, kijkt waar het beter kan en moet, en past dingen aan.

Het is cruciaal om vast te houden aan je visie, zonder star en dogmatisch te worden. In hun on-derwijsconcept waren bijvoorbeeld alle methodes losgelaten, maar nu kiest de school er toch voor om bij rekenen en taal weer met methodes te werken.

Als je doorzet en je als school blijft ontwikkelen dan ontstaan 'gouden momentjes'; momentjes waarop kinderen zich zichtbaar beter voelen omdat ze zich op een andere manier kunnen uiten, bijvoorbeeld tijdens een dans- of toneelles.

'Niet iedere leerkracht is even begaafd om zelf muziek of dans te geven. Of een klas in te richten voor een goede presentatie. Het is heel wezenlijk dat je dan gebruik kunt maken van expertise.'

[De Kring, Maastricht]

1

Zorg dat school en culturele organisaties samen verantwoordelijk zijn voor cultuureducatie

'Iedereen heeft z'n sterke en zwakke kanten. Je moet iemand die iets moeilijk vindt niet laten zwemmen. Je moet elkaar helpen. Dat gaat beter als je met thema's werkt.'

[Dr. A. Kuyperschool, Hengelo]

2

Bied cultuureducatie via schoolbrede en groepsdoorbrekende activiteiten

'We gaan nu de talenten van leerkrachten verder ontwikkelen. Want je wilt steeds een stap verder. We hebben een leerkracht die zegt 'Laat mij drama maar doen' en een ander zegt 'Geef mij dans maar'. Doordat we met zijn allen bezig zijn geweest, gaan collega's zich nu professionaliseren in deze onderdelen.'

[De Regenboog, Amerongen]

3

Bied scholing voor leraren die hun talenten verder willen ontwikkelen

'Alles wat we bieden aan kunst en cultuur past binnen wereldoriëntatie. Omdat dit al een heel groot stuk van onze tijd pakt, hebben we dat in een soort curriculum gezet. Wij kiezen niet voor één discipline, maar bieden zoveel mogelijk disciplines aan. In samenhang, omdat we anders met onze tijd in de knoei komen.'

[De Zevensprong, Amsterdam]

4

Maak verbinding met andere vakken

'Voorheen zetten we elk jaar één discipline in the picture. Een jaar alleen maar dans, en het jaar daarop beeldend. Op een gegeven moment vond ik dat te mager. Toen zijn we weer overgegaan op alles aanbieden per jaar. Want anders moet een kind vier jaar wachten tot iets aan bod komt, of het gaat onverhoopt van school af en mist wat.'

[De Kring, Maastricht]

5

Zorg dat alle kunstdisciplines en erfgoed aan bod komen

Koplopers in kaart

Er zijn allerlei obstakels die basisscholen ervan weerhouden om kunst en cultuur een vanzelfsprekende, vaste plek in hun onderwijs te geven. Er is gebrek aan tijd, geld, personeel, deskundigheid, ruimte en materiaal. Wanneer lukt het wel?

'Als je aan kinderen vraagt 'Wat vond je nou het leukste op school?' dan is het altijd de projectafsluiting, de thema's of de afscheidsmusical. Dat is echt zo.'

[De Regenboog, Amerongen]

7

Zet in op het plezier van de kinderen

'Er moet ruimte zijn voor eigen inbreng van de kinderen. De ateliers zijn geen lessen. Je hoeft geen les voor te bereiden, je moet voorbereiden met welk materiaal je aan de slag gaat en wat je ze wilt meegeven. En voor de rest vooral open staan voor wat er komt en wat ze zelf aangeven.'

[Prinses Ireneschool, Krimpen aan de Lek]

6

Betrek de kinderen bij het vormgeven van cultuureducatie

'Gewoon onderdompelen. Niet alles uitdenken in leerlijnen en kerndoelen en weet ik veel. Nee, eerst een keertje onderdompelen, het ervaren. Draai één project en probeer alles uit de kast te trekken. Zet in op verleiding, zorg dat het een FEEST is! Zie hoe kinderen reageren, hoe ouders reageren, hoe je zelf gretig wordt. Dus één keer: doe eens gek.'

[De Zevensprong, Amsterdam]

8

Begin, maar begin klein

COLOFON

TITEL

Cultuureducatie op de basisschool

'In je fantasie kan alles... In werkelijkheid kan er meer dan je denkt!'

TEKST

Vera Meewis & Arno Neele

We bedanken alle geïnterviewden voor de open en eerlijke inzicht die ze ons gaven in hun praktijk. Hun grote betrokkenheid en bevlogenheid bij kunst en cultuur, de kwaliteit die zij weten te realiseren met hun team en hun ideeën over wat het leergebied kan betekenen voor kinderen zijn een bron van inspiratie.

Met dank aan Kaleidoscoop/Kumulus, Mocca, Dyfo kunst en techniek, Kunst Centraal en Kunstgebouw voor het aandraagen van de basisscholen.

TEKST GEDICHT

Jet Landsaat

EINDREDACTIE

Anita Hegeman

PRODUCTIEBEGELEIDING

Miriam Schout

ONTWERP EN OPMAAK

Taluut

FOTOGRAFIE

Anna van Kooij

De Zevensprong, Amsterdam

Cultuureducatie
met
Kwaliteit.nl